

MEHMED MUJEZINOVIC

TURSKI NATPISI IZ XVII VIJEKA U NEKOLIKO MJESTA
BOSNE I HERCEGOVINE

U Bosni i Hercegovini sačuvan je znatan broj natpisa na turskom, arapskom i perzijskom jeziku. Većina ovih natpisa je na turskom, dok ih je najmanje na perzijskom jeziku, a nalaze se na raznim objektima: džamijama, medresama, mektebima, tekijama, česmama, mostovima, turbetima, nadgrobnim spomenicima i drugim objektima.

Dosada su u Prilozima u tri navrata objavljivani turski natpisi iz XVI vijeka u Bosni i Hercegovini.¹ Ovog puta donosimo 26 natpisa iz XVII vijeka, a iz sljedećih mjesta:

ČAJNIČE

1) Natpis na nadgrobnom spomeniku Ajiše, kćeri Husejin-bega 1038 (1628/29) godine.

FOČA

1) Natpis na Dev Sulejmanovoj džamiji 1043 (1633/34) godine.

FOJNICA

1) Natpis nad ulazom u Šaban-Ahmedovu (Čaršijsku) džamiju 1077 (1666/67) godine.

2) Natpis nad ulazom u Muharemovu (Pavlovsku) džamiju 1094 (1682/83) godine.

GORNJI VAKUF

1) Natpis o gradnji Kamilije džamije 1039 (1629/30) godine.

KONJIC

1) Natpis na Ibrahimovoj (Junuz-čauševoj) džamiji 1033 (1623/24) godine.

2) Natpis nad ulazom u Mehmed čauševu (Tekijsku) džamiju 1058 (1648) godine.

LIVNO

1) Natpis na nadgrobnom spomeniku Mufetiša Muhamed-paše 1081 (1670/71) godine.

¹ Prilozi I, 1951, str. 95—114; III—IV, 1953, str. 455—484 i VIII—

IX, 1960, str. 181—191.

MOSTAR

1) Natpis na Ibrahim-aginoj (Šarića) džamiji 1033 (1623/24) godine.

2) Natpis na Lakišića džamiji 1061 (1650/51) godine.

PROZOR

1) Kronogram o gradnji puta kod Prozora 1028 (1618/19) godine.

PRUSAC

Dva natpisa na Handaniji džamiji 1026 (1617) godine.

SARAJEVO

1) Natpis na nadgrobnom spomeniku Hasana, sina hadži-Sinanova 1009 (1600/601) godine.

2) Natpis na nadgrobnom spomeniku Muslibega, sina Ahmedova 1015 (1606) godine.

3) Natpis na nadgrobnom spomeniku Sakine, kćeri hadži-Mahmutove 1028 (1618/19) godine.

4) Natpis na nadgrobnom spomeniku Zekerija-čelebije 1031 (1622) godine.

5) Natpis na nadgrobnom spomeniku Mukatadžije Šehsuvar efendije 1032 (1623) godine.

6) Natpis na nadgrobnom spomeniku Osman-čelebije 1032 (1623) godine.

7) Natpis na nadgrobnom spomeniku Alije, sina Osmanova 1034 (1625) godine.

8) Natpis na nadgrobnom spomeniku Razije, kćeri Osman-efendije 1040 (1630) godine.

9) Natpis na nadgrobnom spomeniku Emetulah (Umije?), kćeri Mahmud-efendije 1040 (1630) godine.

10) Natpis na nadgrobnom spomeniku Hadži Sinan-age 1049 (1639/40) godine.

11) Natpis na nadgrobnom spomeniku Fadile, kćeri Muhamed-efendije 1053 (1643) godine.

12) Natpis na nadgrobnom spomeniku Hadži-Mahmuda 1060 (1650) godine.

13) Natpis o opravei Jahja-pašine džamije 1110 (1698/99) godine.

1.

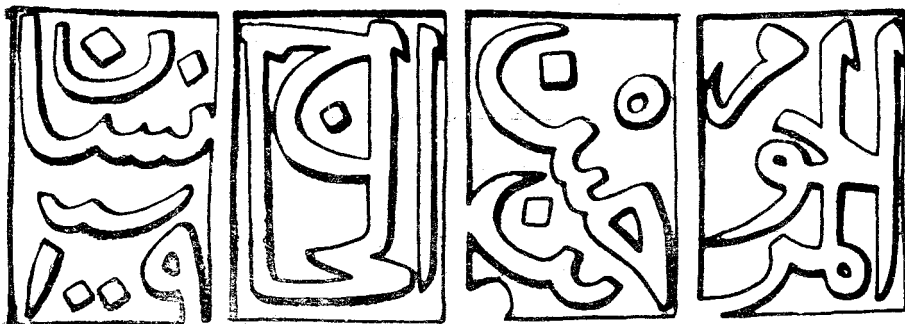
1009 = 1600/601.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU HASANA,
SINA HADŽI-SINANOVA U SARAJEVU

Nadgrobní spomenik sa ovim natpisom situiran je u malom Hemzanimom groblju na sjeverozapadnoj strani Sarajeva iza Medicinskog fakulteta. Sačuvao se samo uzglavni nišan visine 50 cm s osnovice 9×9 cm, na kojem je mali turban. Spomenik je rađen od skopaljskog kristala kamena.

Natpis je na arapskom jeziku u prozi i isklesan je sa sve četiri strane nadgrobnog spomenika. Pismo nesh, slova izbočena.

Natpis dosada nije objavljen, a njegov tekst glasi:

المرحوم حسن بن الحاج سنان سنة ١٠٠٩

Prevod: »Umrla Hasan, sin hadži-Sinanov, godina 1009.«

O ovom Hasanu kao i njegovom ocu Hadži-Sinanu nemamo drugih podataka osim spomenutog natpisa.

2.

Sredina muharema 1015 = 19. V — 28. V 1606.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU MUSLI-BEGA, SINA AHMEDOVA U SARAJEVU

Nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis nalazi se u dvorištu Havadže hadži-Ahmedove džamije u Hrvatinu u Beh-džeta Mutevelića ulici na lijevoj strani Miljacke.

Natpis u prozi na arapskom jeziku isklesan je sa četiri strane uzglavnog nišana u dvanaest četvornih polja (veličina 9 × 10,5 cm). Pismo nesh. Slova izbočena.

Nadgrobni spomenik je izrađen od skopaljskog kristala kamena i ima visinu 1 m, a osnovica mu je 11 × 11 cm. Turban uzglavnog nišana je odbijen i izgubljen.

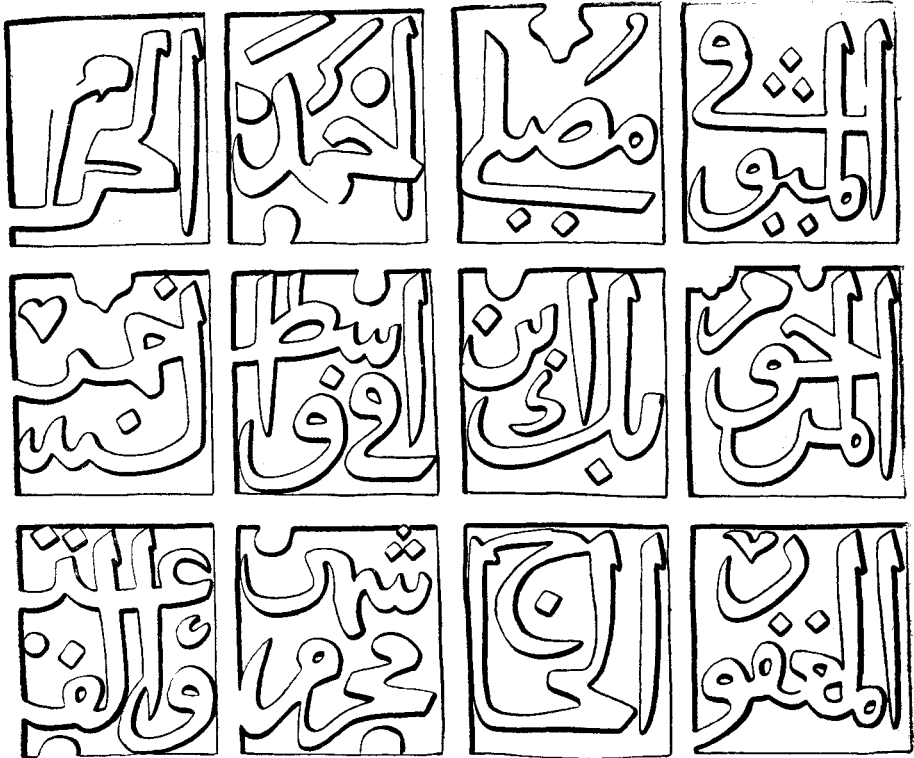
Izdanja: Šejh Sejfudin Kemura, Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe, GZM XXII (1910), str. 214 (kopija i prevod natpisa sa pogrešno pročitanim godinom).

Tekst natpisa glasi:

المتوفي المرحوم المخفور مصلي بك ابن الحاج احمد
في اواسط شهر محرم الحرام سنة خمس عشر و الف

Prevod: »Umrla i pokojni Musli-beg, sin hadži-Ahmedov, (umro) sredinom časnog mjeseca muharema godine hiljadu i petnaeste.«

Sejfudin Kemura je pogrešno pročitao godinu natpisa na Musli-begovom nišanu i stavio hidžretsku 1025. mjesto 1015. godinu, koja se jasno čita u ovom natpisu.

Ovaj Musli-beg, sin hadži-Ahmedov je vjerovatno sin osnivača spomenutog mesdžida hadži-Havadže Ahmeda. Hadži-Ahmedov mesdžid je manja građevina, zidana od kamena, drveta i čepića. Mesdžid je više puta stradao, pa mu je tako i ranija kamena munara zamijenjena drvenom. Hadži-Ahmed je svoj mesdžid sagradio 1597. godine.

Uz ovaj mesdžid sa sve četiri strane nalazi se groblje sa oko 50 pari nadgrobnih spomenika od kojih većina imaju natpise. Među datiranim spomenicima u ovom groblju je najstariji upravo Musli-begov nadgrobnni spomenik koji ovdje donosimo.

3. i 4.

1026 = 1617.

DVA NATPISA NA HANDAN-BEGOVOJ DŽAMIJI U PRUSCU

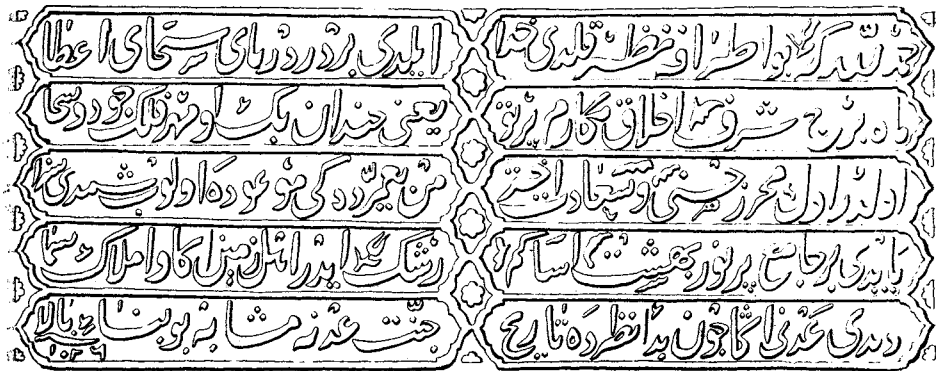
Handanija džamija u Pruscu ima dva natpisa, oba iz iste godine. Jedan od ovih dvaju natpisa, isklesan na kamenoj ploči veličine 70 × 33 cm, nalazi se nad glavnim ulazom u samu džamiju,

dok je drugi natpis situiran na portalu ulaza u dvorište džamije.

Natpis nad glavnim ulazom u džamiju sastoji se od deset distihona na turskom jeziku, ispisanih u pet redaka i smještenih u deset polja rastavljenih linijama. Natpis je oko teksta ukrašen rozetama i stiliziranim arabeskama. Pismo lijep talik.

Izdanja: Evliya Čelebi, Siyahatnamesi VI, str. 485. (kronostih natpisa sa pogrešno preračunatom godinom). Up. S. Kemura, GZM XX (1908), str. 195 i dr H. Šabanović, Putopis Evlija Čelebije, Sarajevo (1954), str. 147. (Šabanović je datum natpisa pravilno preračunao i o tome dao napomenu).

Tekst natpisa u cjelini prema mojem čitanju glasi:

ایلدی بر در دریای سخای اعطا	حمد لله که بو اطرافه نظر قلدی خدا
یعنی خندان بک او مهر فلک جود و سخا	ماه برج شرف اخلاق مکارم پرتو
من یعترده کی موعوده اولوب شمده سزا	اولدی اول مجرز حسنی و سعادت اختر
رشک ایدر اهل زمین اکا و املاک سما	رآبدی بر جامع پرنور بهشت آساکم
جنت عدنه مشابه بو بناء بالاسنه ۱۰۲۶	دیدي عدنی آگاجون بدأ نظرده تاریخ

što u slobodnom prevodu znači:

»Hvala Bogu, koji se i na nas smilovao (u orig. koji je na nas pogledao),

I poklonio nam jedan dragulj iz mora darežljivosti,
Mjesec zvijezda časti, sjaj plemenitosti i lijepih osobina
Tj. Handan-beg ljubimac darežljivih
Postao je talisman ljepote i zvijezda sreće
I dostojan obećanoj sreći »Ko bude gradio.«

Sagradio je jednu svijetlu džamiju poput raja,
A na kojoj mu zavide i ljudi i svemir.

Čim ju je ugledao ADNI, izreče joj kronostih:

Ova visoka građevina slična je rajju Adn.

Godina 1026.«

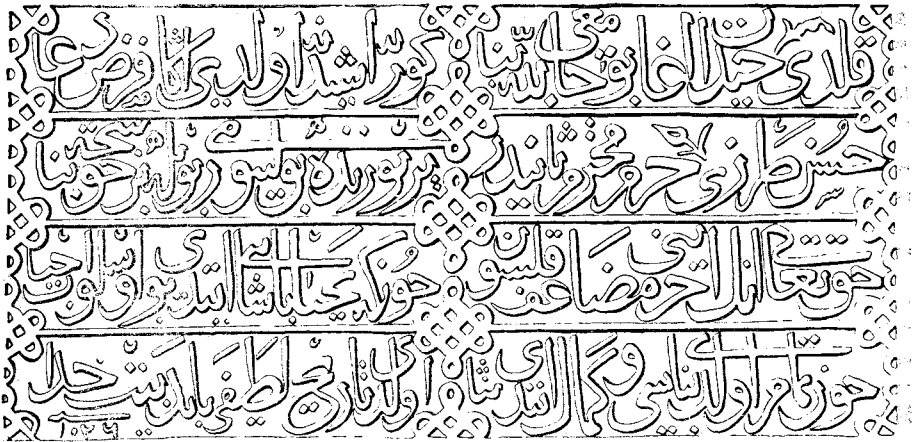
U ovom natpisu je, kako vidimo, godina gradnje džamije napisana i brojkama iza teksta natpisa, a to je hidžretska 1026. godina, koju također dobivamo i zbrajanjem brojčane vrijednosti slova u kronostihu: ج = 3 + 3 ن = 150 + ت = 400 + ع = 70 + د = 4 + 2 ه = 10 + م = 40 + ش = 300 + 5 ا = 5 + 4 ب = 8 + و = 6 + ل = 30 = 1026.

Međutim, Evlija Čelebija je pri preračunavanju pogriješio i stavio 1025, mjesto 1026. godinu.

O Adniji, autoru ovoga natpisa nemamo drugih podataka. Iz stilizacije ovoga natpisa vidimo da je Adnija bio vrstan pjesnik i dobar stilista.

Drugi natpis na Handaniji nalazi se nad portalom dvorišnog zida ove džamije i isklesan je na kamenoj ploči veličine 72 × 32 cm. Ovaj natpis je u pjesmi na turskom jeziku u četiri dvostiha i ispisan je u osam četvornih polja uzduž rastavljenih lijepim geometrijskim ornamentima. Pismo lijep i razgovjetan dželi-nesh. Slova izbočena i mjestimično vokalizirana.

Natpis dosada nije objavljen, a njegov tekst glasi:

کرزده ایشدنه اولدی انکافرض دعا	قلدی خندان اغا بو جامعی لله بنا
یر یوزنده بولورمی بو یله بر خوشجه بنا	حسن طرزی حرم محترم تازیدر
چونکه یحیا باشایی ایتدی بو اسلوب احیا	حق تعالی انک اجرینی مضاعف قاسون
اولدی تاریخ لطیفی بآید بیت خدا	چون قام اولدی بناسی و کمال ایتدی ثنا

U slobodnom prevodu znači:

»U ime Allaha sagradio je Handan-aga ovu džamiju,
Ko je vidi ili za nju čuje, dužnost mu je da se moli (za do-
brotvora).

Lijepo izvedena (ova džamija) je drugi časni harem,
Pa da li se na zemlji može naći još jedna ovako ugodna gra-
đevina.

Neka Uzvišeni Bog obilno njega (dobrotvora) nagradi,
Jer je on slijedio Jahja-pašu.

Kada je dovršena njezina gradnja KEMAL je pohvali,
Izrekavši joj kronogram: Neka je ugodna božja kuća.

Godina 1026.«

I u ovome natpisu godina gradnje Handanije džamije ispisana je brojkama iza teksta natpisa (1026. g.). Međutim, preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u riječima $\text{بَاكِد بَيْتِ خِدا}$, a koje riječi po ebdžed sistemu treba da nam dadnu 1026. godinu, dobivamo zbir 1034.

U ovom natpisu autor je osnivača džamije Handana titulirao sa »aga«, dok je u prethodnom natpisu, kako smo vidjeli, osnivač titulisan sa »beg«.

Evlija Čelebija je Handaniju džamiju u Pruscu nazvao Hajdar-čehajinom džamijom, što je svakako pogrešno, jer u oba natpisa jasno čitamo ime Handan.

Handanija džamija u Pruscu situirana je u sredini naselja na glavnom putu. U osnovici je kvadrat sa unutrašnjim prostorom $10,60 \times 10,74$ m, a debljina zidova iznosi 90 cm. Ovo je jedina džamija u Pruscu sa kamenom munarom.

Dva su elementa koji ovu građevinu izdvajaju od ostalih običnih džamija u Bosni. Prvi je trijem sa četiri zdepasta i niska kamena stuba, čiji su kapiteli ukrašeni tzv. nabor dekoracijom, dok su im baze u obliku polukugle odsječene sa četiri strane. Druga karakteristika je njezin drveni strop u obliku kupole. Iz ravnog stropa diže se osam ploha koje se u obliku luka savijaju i završavaju u malom sofraluku također osmorokutnom, ali ravnom. Sve je ovo izvedeno od sitnijih komada daščica povezanih drvenim okvirima. O sofraluk visi stari željezni luster za vješanje kandilja. Kameni minber i mihrab imaju plastične dekoracije.

U ovoj džamiji su vrijedne spomena i tri levhe, zapravo ploče od keramike rađene u bojenoj keramici. Na jednoj od njih je slika Harema u Meki, na drugoj Harema u Medini, dok su na trećoj citati iz Kur'ana.

Uz Handaniju džamiju nalazi se oko stotinjak pari nadgrobnih spomenika raznih oblika i veličine. Stariji nišani nemaju natpisa sa karakteristični su po svojoj formi. To su osmorokutni nišani koji se čunjasto završavaju i nemaju turbana. Visoki su 0,50 do 1,5 m. Za jedan par takvih nišana za mihrabom Handanije mještani kažu da označuju grob osnivača džamije Handan-age. Tako isto za jedan nišan sa turbanom koji se nalazi do zida dvorišta u pravcu munare Prušćani tvrde da označuje grob prvog Kafijinog učenika nekog Šejh-Sulejmana. Na ovome grobu i danas pale svijeće.

5.

1028 = 1618/19.

KRONOGRAM O GRADNJI PUTA KOD PROZORA

Kronogram se nalazi u Zbirci Muhamed Enverije Kadića² u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Međutim, Kadić ništa ne kaže odakle je prepisao ovaj kronogram.

Tekst kronograma glasi:

پروزوریلر ایتدی اظهار کرامات
 بر یئگی یول آچدیلر بولمه جنات
 های دیوب جمله یه نائب افندی
 جمع ایده تاهر بری نیجه آلات
 طوقاق و کلنک الوب اله هب
 یورودیلهر جمله سی ایتمکه خیرات
 کامل ایدوب دیکدیلهر کوزی اغاجدن
 یعنی انکله حفری قیلدیلهر اثبات
 کوشنی طوت کاملی کیم نیجه هاتف
 سویلدی تاریخن فتح قزل بات

سنه ۱۰۲۸

Prevod:

»Prozorčani koji učiniše mnogo dobrih djela,
 Tražeći raj, napravili su (otvorili) jedan novi put.
 Naib efendija je njima povikao: »Oj«.
 I oni za čas sakupiše mnoštvo alata,
 Svi prihvatiliše za krampe i lopate
 Krenuvši da učine dobro djelo.
 Završavajući posao, zasadili su voćke.
 Kada je KAMILIJI dospjeo neviđeni glas
 Izrekao je (povodom gradnje ovog puta) kronogram:
 Godina 1028.«

Brojčana vrijednost slova u riječima فتح قزل بات daje nam: godinu gradnje puta, tj. 1028. hidžretsku godinu, kako to vidimo i iz sljedećeg zbira: $ف = 80 + ت = 400 + ح = 8 + ق = 100 + ب = 2 + ا = 1 + ت = 400 = 1028$.

² Sv. III, str. 236.

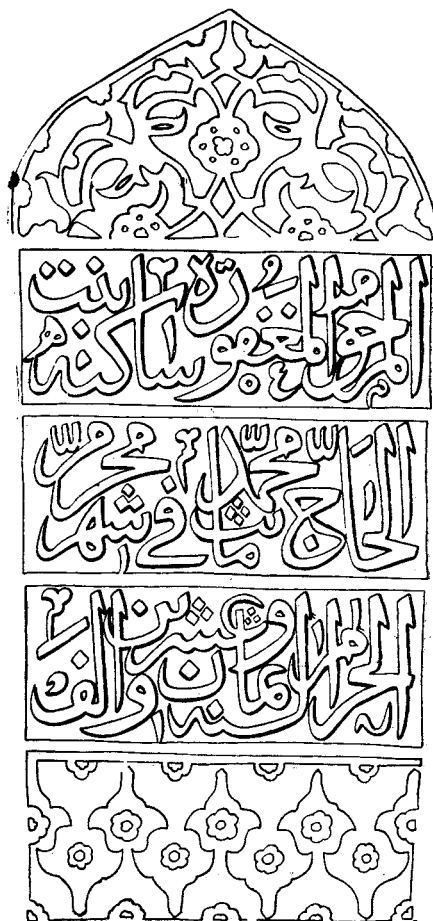
6.

Muharem 1028 = 19. XII 1618 — 17. I 1619.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU SAKINE,
KĆERI HADŽI-MAHMUTOVE U SARAJEVU

Nadgrobnni spomenik sa ovim natpisom situiran je u turbetu Hadži-Sinan-age koje se nalazi u groblju kod istoimene tekije u Sa-grdžije ulici u Sarajevu. Nišani Sakine izrađeni su od kamena vap-nenca, a ovaj natpis je ispisan neobično lijepim dželi-nesh pismom na uzglavnom nišanu koji ima osnovicu 26×9 cm, a visok je 1,05 m. Natpis je ispisan u tri reda koji su rastavljeni debljim linijama, a ispod i iznad teksta natpisa su veoma precizno i lijepo stilizirane arabeske. Slova natpisa su izbočena i mjestimično pozlaćena.

Natpis nije dosada objavljen, a njegov tekst glasi:

المرحومه و المفقوره ساكنه بنت
الحاج محمد مانت في شهر محرم
الحرام لسنة ثمان و عشرين و الف

Prevod:

»Pokojna Sakina, kći hadži-Mahmudova, umrla časnog mjeseca muharema hiljadu dvadeset i osme godine.«

Po narodnom predanju Sakina je žena hadži-Sinan-agina, o kojem vidi ovdje natpis br. 18, što će svakako biti tačno, jer je sahranjena u istom turbetu sa hadži Sinan-agom. Predaja također kaže da je Sakina ranije bila sahranjena u groblju Nadkovači i da je kasnije prenesena u sadašnje turbe.

7.

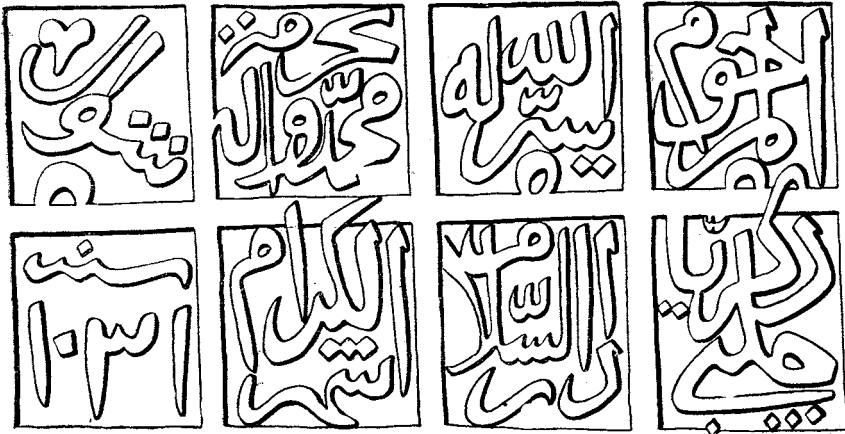
Ševal 1031 = 9. VIII — 6. IX 1622.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU ZEKERIJA-ČELEBIJE
U SARAJEVU

U malom groblju uz Duradžik hadži-Ahmedovu džamiju na početku Sagrdžije ulice u Sarajevu nalazi se 5 pari nadgrobnih spomenika među kojima i jedan od skopaljskog mramora sa ovim natpisom. Sačuvao se samo uzglavni nišan sa turbanom, visine 60 cm i osnove 11 × 11 cm.

Natpis je isklesan u osam četvornih polja sa sve četiri strane nišana. Pismo nesh, slova izbočena.

Tekst natpisa nije dosada objavljen, a glasi:

المرحوم زكريا چليبي يتر الله دار السلام
بحرمة محمد و اله الكرام شهر شوال

سنة ١٠٣١

Prevod:

»Umrli Mukatadžija Šehsuvar-efendija iz kasabe Modriča potreban je milosti svoga gospodara Boga koji mnogo prašta (grijehe). Umro je početkom časnog mjeseca redžeba 1032. godine.«

9.

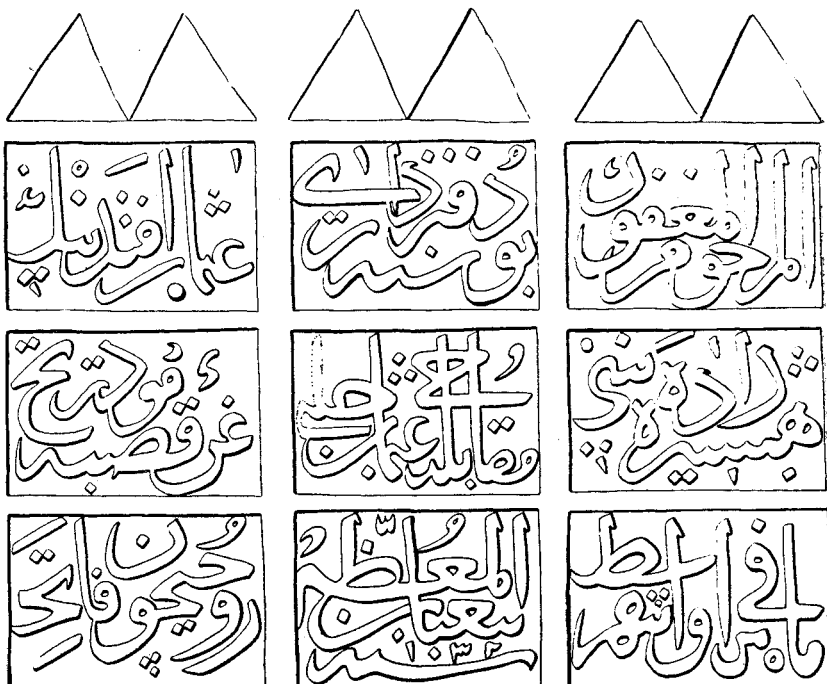
Druga dekada šabana 1032 = 31. V — 9. VI 1623.

NADGROBNI SPOMENIK MUKABELEDŽIJE OSMAN-ČELEBIJE
U SARAJEVU

I ovaj natpis sa svojim spomenikom situiran je u groblju uz Carevu džamiju u Sarajevu, i to pokraj groba Šehsuvar-efendije spomenutog u natpisu br. 8. Uzglavni nišan na kome je isklesan ovaj natpis u prozi na turskom jeziku ima dimenzije: visinu 1,10 m i osnovicu 16×16 cm, dok je nožni nišan osmorokutnik iste visine kao i uzglavni nišan. Na uzglavnom nišanu je turban u gužve. Grob je ograđen santračem. Spomenik je izrađen od kamena vapnenca i neobično je lijepo i precizno klesan.

Natpis je isklesan sa tri strane uzglavnog nišana u šest četvornih polja. Pismo krupan i lijep nesh. Slova izbočena i mjestimično vokalizirana.

Tekst natpisa koji dosada nije objavljen, glasi:

المرحوم و المغفور	بو سنه دفتر داري	عثمان افنديك
همشيره زادهسى	مقابله جى عثمان چايي	عن قصبه مودريچ
فى ماه من اواسط شهر	شعبان المظم سنه ۱۰۳۲	روحچرن فاتحه

Prevod:

»Mukabeledžija Osman-čelebija, sestrić bosanskog defterdara Osman-efendije, iz kasabe Modriča. (Umro je) sredinom časnog mjeseca šabana 1032. godine. Za njegovu dušu (prouči) Fatihu.«

10.

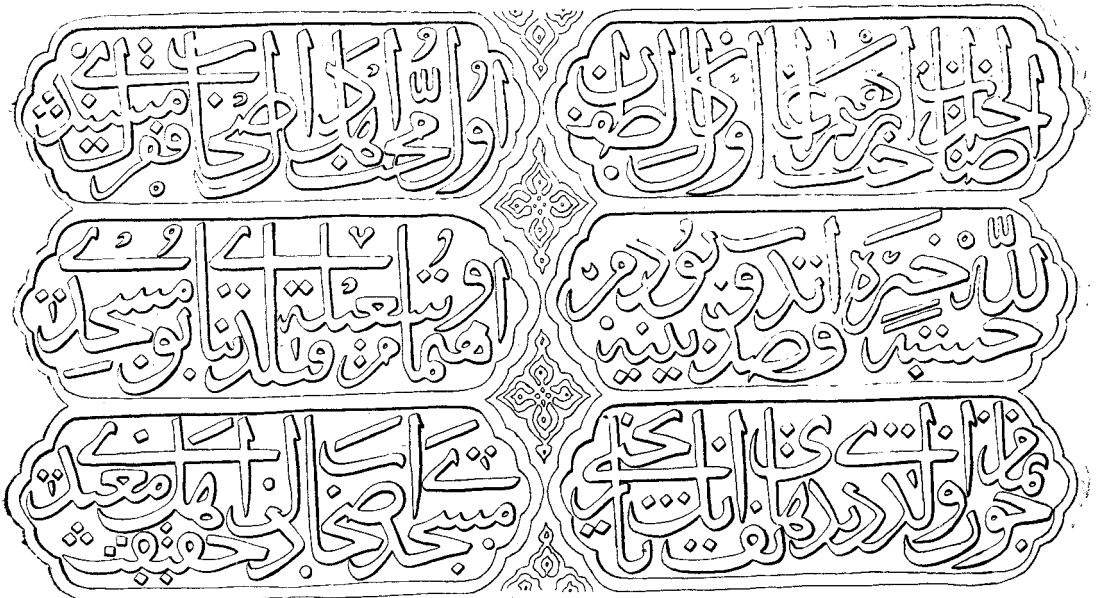
1033 = 25. X 1623 — 13. X 1624.

NATPIS NA IBRAHIM-AGINOJ (ŠARIĆA) DŽAMIJI U MOSTARU

Ovaj natpis u stihovima na turskom jeziku isklesan je na kamenoj ploči veličine 75 × 45 cm, uzidanoj nad glavnim ulazom u džamiju. Podloga i tekst natpisa više puta su prebojavani raznim bojama. Slova izbočena. Pismo lijep dželi-nesh.

Izdanja: Evliya Čelebi, Siyahatnamesi (1318), sv. VI, str. 485 (nepotpun prepis natpisa sa pogrešno preračunatom godinom). Up. S. Kemura GZM XX (1908), str. 230; H. Šabanović, Putopis Evlija Čelebije II, 1957, str. 246.

Tekst natpisa prema našem čitanju glasi:

صاحب الخيرات ابراهيم انا اول كان لطف او مُحِبّ اهل دل اصحاب فقر ك مسندي
 حسبته لله خيره قصد اتدوب بينه بودم اهتمام و سعيه قيلدى بنا بو مسجدي
 جرن تمام اولدي ديدي هاتف انك تاريخنى مسجدي اصحاب دل اهل حقيقت معبدي

Prevod:

»Dobrotvor Ibrahim-aga, taj izvor dobrote,
 Ljubitelj pobožnih i zaštitnik sirotinje,
 U ime Boga vrši dobra djela, a posebno ovog puta,
 Trudom i zalaganjem sagradio je ovu džamiju.
 Kada je gradnja dovršena, nevidljivi joj glas reče kronogram:
 Mesdžid pobožnih, hram onih koji su spoznali istinu.«

U ovom natpisu, kako vidimo, godina gradnje džamije nije označena brojkama. Evlija Čelebija je, međutim, iza teksta ovog natpisa stavio hidž. 1044. godinu kao godinu dovršetka gradnje džamije. Preračunavanjem brojčane vrijednosti slova u kronostihu ovoga natpisa dobili smo h. 1033. godinu, kao što nam to pokazuje i sljedeći zbir:

م = 40	ا = 1	د = 4	ا = 1	ح = 8	م = 40
س = 60	ص = 90	ل = 30	ه = 5	ق = 100	ع = 70
ج = 3	ح = 8	= 34	ل = 30	ي = 10	ب = 2
د = 4	ا = 1		= 36	ق = 100	د = 4
ي = 10	ب = 2			ت = 400	ي = 10
= 117	= 102			= 618	= 126

Rekapitulacija

117 + 102 + 34 + 36 + 618 + 126 = 1033. (1623/24).

Prema tome, Ibrahim-agina džamija je sagrađena 1033. (1623—24) godine.

Dobrotvor Ibrahim-aga prezivao se Šarić, pa je među mještanima pod tim imenom njegova džamija i poznata. Šarića džamija situirana je na dnu mahale Luke na najjužnijoj tački grada Mostara. O legatoru Ibrahim-agi Šariću, kao ni o njegovim zadužbinama nije nam se sačuvao nijedan drugi dokumenat osim ovog natpisa. Istina, u dvorištu pred njegovom džamijom nalazi se jedan grob sa većim sarkofagom za kojeg predaja kaže da označuje grob dobrotvora Ibrahim-age. Na njegovim nišanima nema natpisa. Jedino je na uzglavnom nišanu sasvim sitno i nepismeno ucrtana (izdubljena) godina 1051 (1641/42). Prema tome, ako primimo gornje predanje da ovaj spomenik označuje grob Ibrahim-agin, mogli bismo zaključiti da je Ibrahim-aga umro 1641/42. godine, dakle, 13 godina nakon gradnje svoje džamije.

Šarića džamija je zidana od lijepo i precizno klesanog kamena, a njezina kamena munara ima ispod šerefeta lijepo izrađene stalaktite koji se nižu u više redova.

Evlija Čelebija opisujući Ibrahim-aginu džamiju kaže da je pokrivena olovom, da ima visoku kupolu, da je sva išarana kameleonskim bojama i da je vrijedi pogledati. Međutim, danas je Ibrahim-agina džamija sa krovom na četiri vode i pokrivena je pločom, a iznutra ima obični strop. Ranije je mogla imati kupolu, jer joj je osnovica čisti kvadrat (10,20 × 10,20 m s vanjske strane). Debljina zidova iznosi 80 cm.

Sa jugoistočne strane ove džamije nalazi se prostrano groblje poznato pod nazivom »Šarića harem«, u kojem se nalazi bezbroj nadgrobnih spomenika različitih oblika i dimenzija kao i različite starosti. Po prostoru i broju spomenika ovo je najveće groblje u Mostaru. U ovom groblju je sahranjen u posebnom turbetu i poznati učenjak Šejh Jujo (1651—1707).

11.

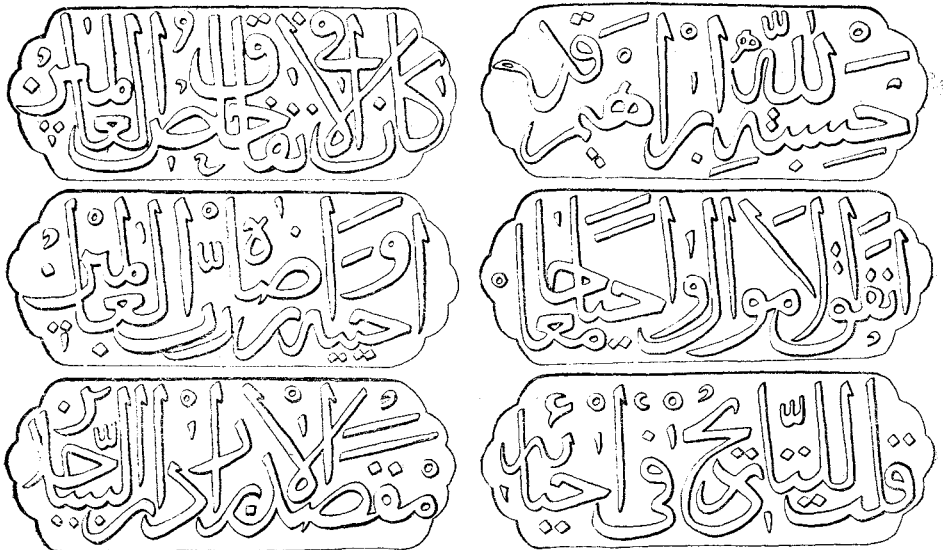
1033 = 1623/24.

NATPIS NA IBRAHIMOVOJ (JUNUZ-ČAUŠEVOJ) DŽAMIJI U KONJICU

Ovaj natpis isklesan je na kamenoj ploči, veličine 70 × 40 cm, uzidanoj nad glavnim ulazom u spomenutu džamiju.

Natpis je u stihovima na arapskom jeziku. Pismo lijep nesh. Slova izbočena i mjestimično vokalizirana.

Tekst natpisa glasi:

حَسْبَةَ اللَّهِ إِبْرَاهِيمَ قَدْ كُنَ فِي الْإِنْفَاقِ إِخْلَاصَ الْعَالَمِينَ
 أَنْزَقَ الْأَمْوَالَ أَحْيَاءَ جَامِعًا أَحْيِيَّةً وَارِضَاءَ رَبِّ الْعَالَمِينَ
 قَلَّتِ التَّمَارِينُ فِي أَحْيَاءِهِ مَثْصَدَ الْأَبْرَارِ دَارَ السَّاجِدِينَ

Prevod:

»Uime Boga Ibrahim je

Utrošio imetak i sagradio (obnovio) džamiju.

A bijaše u trošenju najiskreniji čovjek

Neka ga poživi i zadovolji Stvoritelj svjetova.

Prigodom oživljavanja njezina izrekoh joj kronostih:

(Ovo je) svrha dobrih ljudi i dom onih koji padaju ničice.«

Godina natpisa nije ispisana brojkama nego je jedino izražena slovima u ebdžed sistemu u zadnjem stihu natpisa. Brojčana vrijednost kronostih iznosi 1033. hidžretsku godinu, ikako nam to pokazuje i sljedeći zbir: $\text{م} = 40 + \text{ق} = 100 + \text{ص} = 90 + 3 \text{د} = 12 + 6 \text{ي} = 3 + 3 \text{ج} = 60 + \text{س} = 600 + \text{ر} = 2 + 3 \text{ب} = 60 + \text{ل} = 6 + 2 \text{ا} = 10 + \text{ن} = 50 = 1033$. (počinje 25. X 1623 — 13. X 1624).

Ovu džamiju mještani nazivaju Junuz-čauševom džamijom i ukazuju na jedan grob u haremu ove džamije sa lijepo izrađenim nišanima od skopaljskog mramora i turbanom, kao na grob osnivača džamije Junuz-čauša. Na ovim nišanima, međutim, nema natpisa. Po ovoj predaji možemo pretpostavljati da je Junuz-čauš osnivač ove džamije, a da ju je u natpisu spomenuti Ibrahim samo popravio. To nam dopušta i sama stilizacija natpisa, jer je u natpisu dva puta ponovljeno da je Ibrahim oživio ovu džamiju.

Ibrahim-agina ili Junuz-čauševa džamija sazidana je od tesanog kamena sa stranicama $8,50 \times 8,50$ m i debljinom zidova 75 cm. Pokrov džamije je obični na četiri vode, dok joj je strop izveden u osmorokutnoj drvenoj kupoli. Munara džamije je lijepo zidana od klesane sedre.

Osim Junuz-čauševog kao najstarijeg spomenika u groblju pred ovom džamijom se nalazi i desetak pari nadgrobnih spomenika sa natpisima iz druge polovine XIX vijeka. Tu je sahranjen i Der- viš-paša (Dedaga) Čengić, otomanski zborni zapovjednik, umro 1874, kako to stoji na njegovom uzglavnom nišanu. Dedagin grob je označen sarkofagom i ograđen željeznom ogradom. Ima lijepo izrađene nišane s fesom. Spomenik je njegov rađen od bijelog mramora. U natpisu na Dedaginom nišanu stoji da se on razbolio na putu za vojnu na Nikšić i da je tu umro.

12.

Zilhidže 1034 = 4. IX — 2. X 1625.

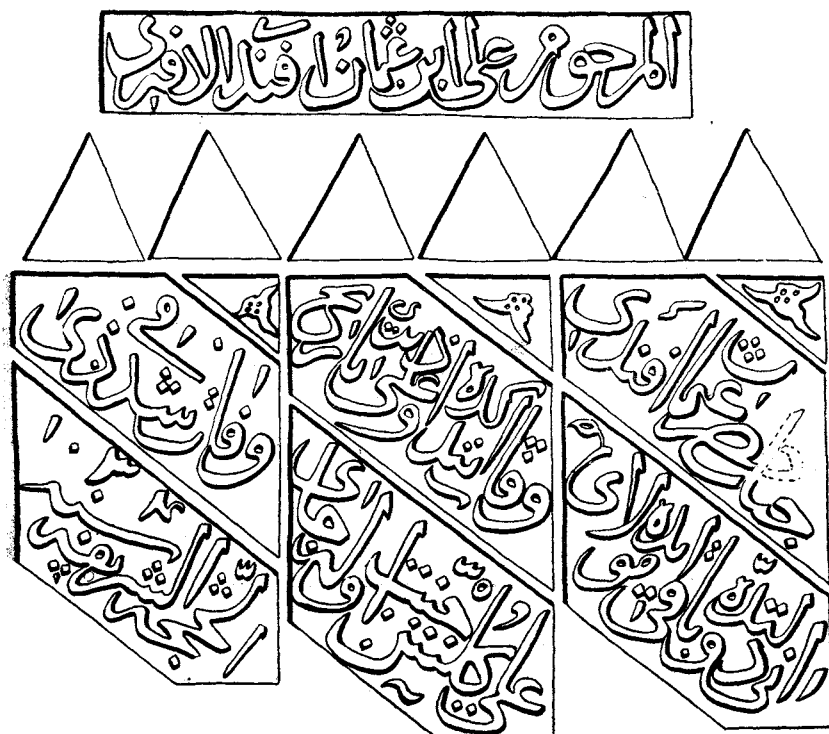
NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU ALIJE, SINA OSMANOVA
 U SARAJEVU

Nadgrobnni spomenik na kome se nalazi ovaj natpis situiran je u groblju uz Carevu džamiju u Sarajevu, i to od strane mihraba.

Grob ima sarkofag i uzglavni nišan sa turbanom (visina nišana 80 cm i osnovica 12×11 cm), dok je nožni nišan osmorokutnik. Spomenik je rađen od domaćeg kamena vapnenca i veoma je lijepo i precizno klesan.

Natpis dosada nije objavljen, a njegov tekst prema našem čitanju glasi:

المرحوم علي ابن عثمان افندي الدفتري

جناب حضرت عثمان افندي   انى دولتده باقى ايده مولاي
وفات ايتد كده اوغلى ديدى تاريخ   علي يه كلشن جنت اوله جاي

وفات شد فى ذى الحجه الشريفه سنه ١٠٣٤

Prevod:

»Umrli Alija, sin Osman-efendije Defterdarije.
Kada je uzvišenom gospodinu Osman-efendiji,
Neka je vječno sretan,
Umro sin, izreče mu ovako kronogram:
Neka je Aliji boravište u rajskom ružičnjaku.
Umro časnog mjeseca zilhidže 1034. godine.«

13.

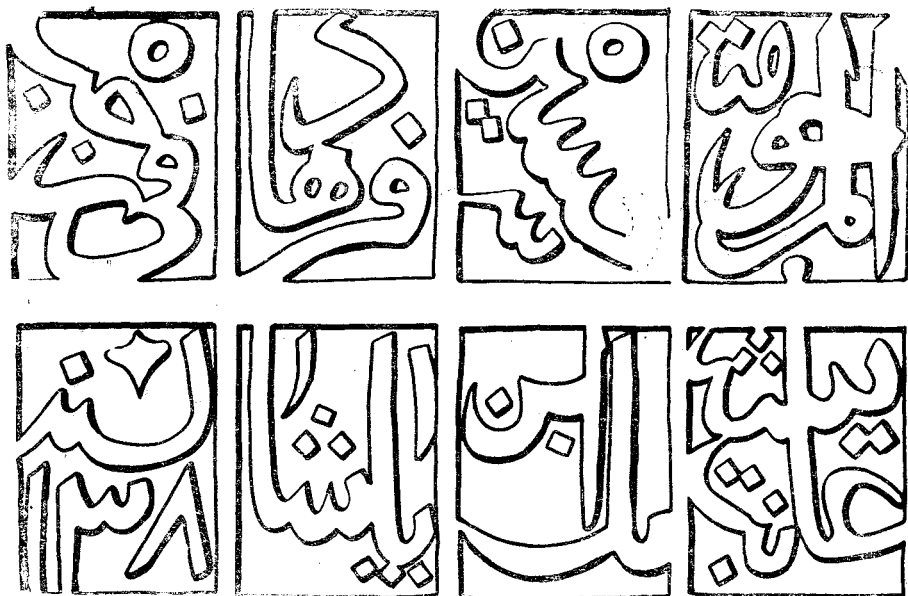
1(0)38 = 1628/29

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU AJIŠE, KĆERI HUSEJIN-BEGA.
U ČAJNIČU

U groblju preko puta Sinan-begove džamije u Čajniču pokraj turbeta u kojem su sahranjena tri člana Sinan-begove porodice nalazi se i nadgrobni spomenik sa ovim natpisom. Uzglavni nišan na kojem je isklesan natpis visok je 60 cm i ima osnovicu 9×9 cm. Na spomeniku je ženska kapa poput fesa, a nožni nišan ima osnovicu 6×15 cm. Spomenik je od skopaljskog kristala kamena.

Natpis na arapskom jeziku u prozi isklesan je sa sve četiri strane uzglavnog nišana.

Tekst natpisa glasi:

المرحومة عايشة بنت حسين بك ابن

فرهاد پاشا في رجب لسنة ١٠٣٨

Prevod:

»Umrila Ajiša, kći Husejin-bega, sina Ferhad-pašina (Umrila) u redžebu 1/0/38. godine.«

U ovom natpisu godina smrti pokojne Ajiše označena je samo sa tri brojke koje su napisane jedna do druge bez razmaka, kako to vidimo i na faksimilu natpisa, što je svakako pogrešno. Međutim, s obzirom da nadgrobni spomenik Ajiše po svojoj formi, materijalu.

od kojeg je napravljen, dimenzijama kao i stilizaciji i rasporedu teksta natpisa (natpis je na arapskom jeziku pisan i raspoređen u poljima sa sve četiri strane nišana) odgovara nadgrobnim spomenicima druge polovine XVI ili početka XVII vijeka, to zaključujemo da je Ajiša umrla 1038. hidžretske godine, a ne 1138., jer su spomenici i natpisi ove vrste rijetki i nestaju već koncem XVII stoljeća.

14.

1039 = 1629/30.

KRONOGRAM O GRADNJI KAMILIJE DŽAMIJE U GORNJEM VAKUFU

Ovaj kronogram nalazi se u zbirci Muhamed Enveri-efendije Kadića³ za kojeg on ne kaže odakle ga je prepisao. Kadić dalje kaže da se natpis odnosi na Kamiliju džamiju.

Tekst natpisa glasi:

اتم بناء هذا الجامع و اتفق تاريخه
بمسجد اسس على تقوى من اول يوم
١٠٣٩

Prevod:

»Dovrših gradnju ove džamije, kojoj kronogram se složi ovako: To je džamija koja je u svom začetku zasnovana na pobožnosti. 1039.«

15.

Safer 1040 = 9. IX — 7. X 1630.

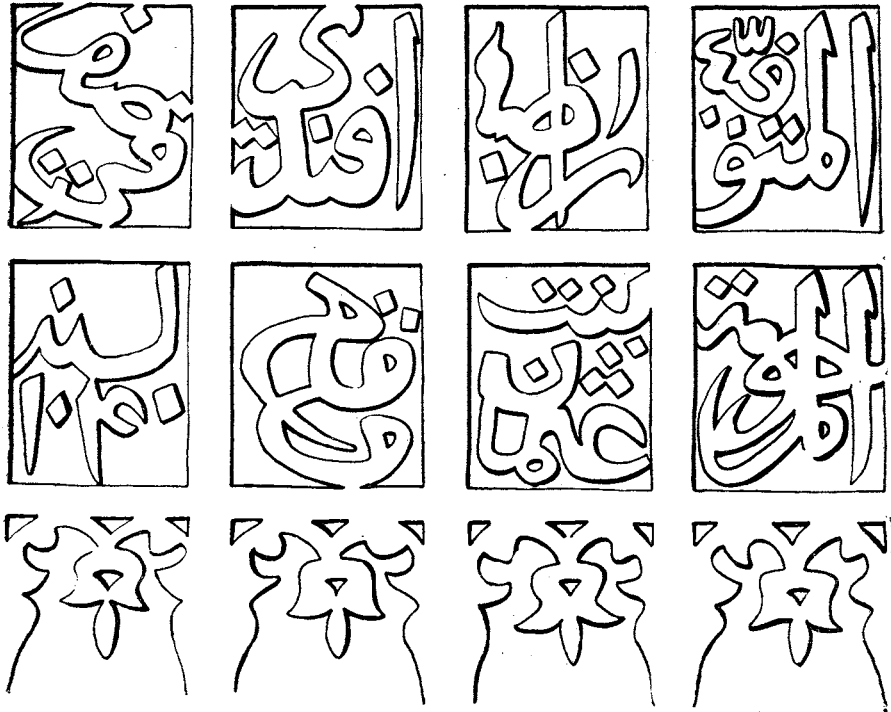
NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU RAZIJE,
KĆERI OSMAN-EFENDIJINE U SARAJEVU

Nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis situiran je u dvorištu Kulin Bali-efendijine džamije u Nemanjinoj ulici u Sarajevu. Sačuvan je samo uzglavni nišan koji je izrađen od skopaljskog kristala kamena, a na sebi ima žensku kapu. Nišan je visok 65 cm, a osnovica mu iznosi 10 × 10 cm.

Natpis u prozi na arapskom jeziku ispisan je sa sve četiri strane spomenutog nišana u osam kvadratičnih polja. Ispod teksta natpisa sa sve četiri strane su motivi stilizovanih listova.

Natpis dosada nije objavljen, a njegov tekst glasi:

³ Sv. III, str. 309.

الموتوية المرحومه راضيه بنت عثمان افندی وقع في صفر

لسنه ١٠٤٠

Prevod:

»Umrla, pokojna Razija, kći Osman-efendijina. Umrla je u mjesecu saferu 1040. godine.«

O pokojnici kao i njezinom ocu Osman-efendiji nemamo drugih podataka osim ovog natpisa.

16.

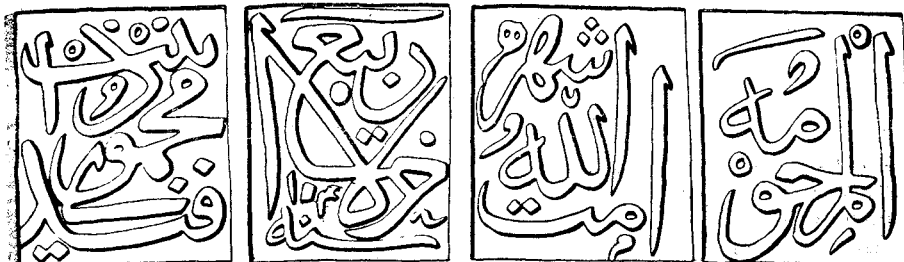
Rebiul-ahir 104/0/ = 7. XI — 6. XII 1630.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU EMETULAH,
KĆERI MAHMUD-EFENDIJINE U SARAJEVU

U ljeto 1954. g. prilikom kopanja temelja za stambene zgrade u neposrednoj blizini dvorišta Kulin Bali-efendijine džamije u Nemanjinoj ulici u Sarajevu nađeni su u zemlji nišani sa ovim natpisom. Uzglavni nišan na kome se nalazi natpis rađen je od domaćeg vapnenca, visok je 50 cm sa osnovicom 12 × 12 cm. Spomenik ima na sebi žensku kapu.

Natpis na arapskom jeziku u prozi isklesan je sa sve četiri strane uzglavnog nišana u četiri jednaka polja (10 × 10 cm). Slova izbočena, pismo obični nesh.

Tekst natpisa glasi:

المرحومة امته بنت محمد افندي شهر ربيع الاخر

سنة ١٠٤٠

Prevod:

»Umrila Emetulah (Ummija?), kći Mahmud-efendije. Mjeseca rebiul-ahira 1040. godine.«

17.

1043 = 1633/34.

NATPIS NA DEV SULEJMAN-BEGOVOJ DŽAMIJI U FOČI

Nad ulazom u Dev Sulejman-begovu džamiju u Foči nalazi se kamena ploča veličine 40 × 30 cm, na kojoj je isklesan ovaj natpis na arapskom jeziku. Natpis je ispisan u četiri elipsasta polja. Pismo obični nesh, slova izbočena i mjestimično vokalizirana.

Takst natpisa koji nije dosada objavljen glasi:

لَقَدْ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ النَّبِيَّ مُحَمَّدًا
فَبَنَيْتُ مَكَانَهُ لِلَّهِ مَسْجِدًا
وَ الْهَمَّتُ تَارِيخَهُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ اسْمُهُ
وَ أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

Prevod:

»U snu sam vidio Božjeg vjerovjesnika Muhameda,
I na tome mjestu (gdje sam ga vidio) sagradio sam u ime Boga mesdžid (džamiju),

Njegov kronogram nadahnut mi je riječima uzvišenog Boga:
Bogomolje pripadaju samo Bogu, pa se zato nikome drugome ne molite osim Njemu.«

Godina gradnje ovog mesdžida nije označena brojkama, nego je autor natpisa godinu gradnje izrazio u ebdžedu posluživši se vrlo vješto sljedećim kuranskim ajetom: ⁴ وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا. te riječi nam daju 1043. godinu, kako to vidimo i iz sljedećeg zbira brojčane vrijednosti spomenutog citata: $2 \text{ و} = 12 + 8$, $ا = 8 + 8$, $ن = 50 + 6$, $ل = 180 + 2$, $م = 80 + 8$, $س = 60 + 3$, $ج = 12 + 2$, $د = 12 + 2$, $ه = 10 + 8$, $ف = 80 + 2$, $ت = 400 + 2$, $ع = 140 + 8 = 1043$. (počinje 8. VII 1633).

U natpisu nije spomenuto ni ime osnivača mesdžida. Međutim, sagradio ga je Dev Sulejman-beg, koji je jedno vrijeme bio budimski defterdar. Dev Sulejmanova džamija situirana je s desne strane glavne ulice koja vodi iz središta grada u Donje Polje. (Vidi opširnije: A. Bejtić, Povijest i umjetnost Foče na Drini, Naše starine III, 1956, str. 62 i dr H. Šabanović, Putopis Evlije Čelebije II., Sarajevo 1957, str. 172, bilješka 43).

18.

Ramazan 1049 = 26. XII 1639 — 24. I 1640.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU HADŽI-SINAN-AGE
U SARAJEVU

Nadgrobní spomenik hadži Sinan-agin nalazi se u zasebnom turbetu uz istoimenu (Hadži Sinanovu) tekiju u ulici Sagrdžije u Sarajevu. Nad sarkofagom, izrađenim od velikih kamenih i lijepo klesanih ploča, počivaju dva neobično lijepo izvedena nišana. Uz glavni nišan ima precizno klesan turban ispod kojeg je sa sve četiri strane u četvornim poljima isklesan natpis u prozi na arapskom jeziku. Ispod teksta natpisa sa svih strana nišana nalaze se arabeske u obliku stilizovanih listova. Uzglavni nišan je visok 1,70 m, a osnovica mu je kvadrat (sa stranicom 19 cm). Nožni nišan ima visinu 1,5 m sa osnovicom 12×18 cm. Slova natpisa su izbočena i pozlačena. Sarkofag i nišani hadži Sinan-agini rađeni su od kamena vapnenca.

Izdanja: Mehmed efendija Kalabić, Hadži-Sinanova tekija, GZM II (1890), str. 145 (prepis i prevod natpisa.)

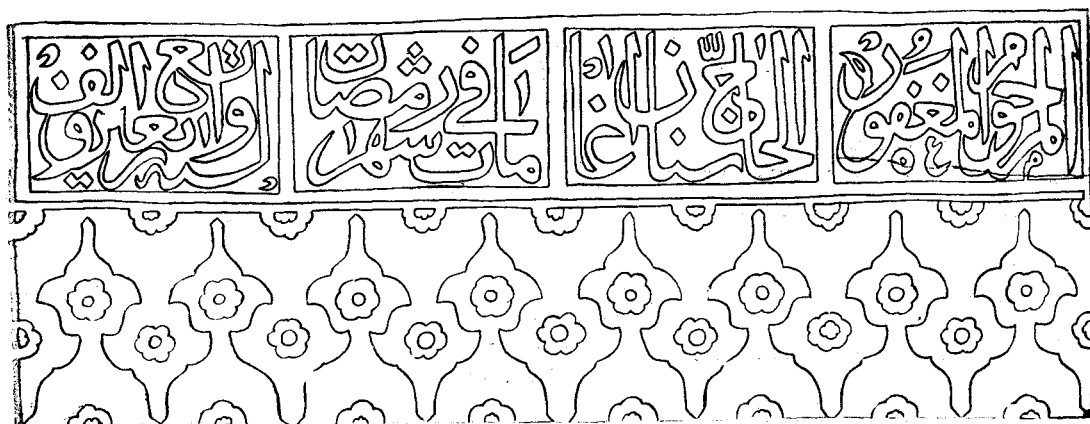
Natpis glasi:

المرحوم والمغفور الحاج سنان اغامات في شهر رمضان
لسنه تسع و اربعين و الف

Prevod:

»Umrlí i pokojni hadži Sinan-aga, umro u mjesecu ramazanu godine hiljadu četrdeset i devete.« (tj. između 26. XII 1639 — 24. I 1640).

⁴ Sura 72. aje 18.

Ime ovog hadži-Sinan-age vezano je uz postanak Silahdar Mustafa-pašine ili bolje poznate Hadži-Sinanove tekije u Sarajevu koja se nalazi u neposrednoj blizini turbeta u kojem je sahranjen hadži Sinan.

O Sinanovoj tekiji vidi opširnije: Mehmed efendija Kalabić, Hadži Sinanova tekija GZM II (1890), str. 145 i dalje, Alija Bejtić, Spomenici osmanlijske arhitekture u Bosni i Hercegovini, Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom sv. III—IV (1952—53), str. 252, Mehmed Mujezinović, Kaligrafski zapisi u Sinanovoj tekiji u Sarajevu i njihova konzervacija, Naše starine V, str. 95—103 i M. Mujezinović—M. Biško, Konzervacija Hadži-Sinanove tekije u Sarajevu, Naše starine VI, str. 161—166.

19.

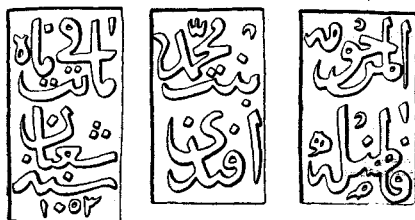
Šaban 1053 = 15. X — 13. XI 1643.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU FADILE,
KĆERI MUHAMED-EFENDIJE U SARAJEVU

U groblju uz Carevu džamiju u Sarajevu, a sa njezine zapadne strane nalazi se jedan ukrašen nišan od skopaljskog kristala kamena visine 1,15 m i osnovice 11 × 11 cm, koji na sebi ima lijepo ukrašenu žensku kapu.

Natpis u prozi na arapskom jeziku isklesan je sa četiri strane uzglavnog nišana. Pismo lijep nesh. Slova izbočena.

Natpis dosada nije objavljen, a njegov tekst glasi:

المرحومه فاضله بنت محمد افندی ماتت

فی ماه شعبان سنه ۱۰۵۳

Prevod:

»Umrla Fadila, kći Muhamed-efendije. Umrla je u mjesecu šabanu 1053. godine.«⁵

20.

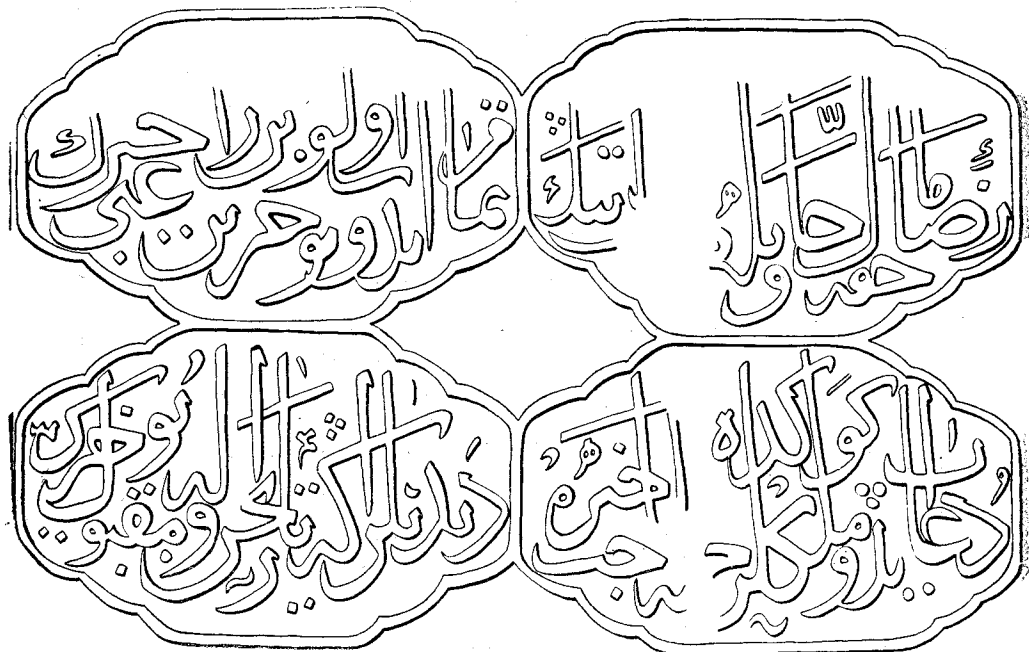
1058 = 1648.

NATPIS NAD ULAZOM U MEHMED-ČAUŠEVU (TEKIJSKU) DŽAMIJU
U KONJICU

Ovaj natpis na turskom jeziku u stihovima nalazi se na kamenoj ploči veličine 72 × 45 cm, uzidanoj nad glavnim ulazom u spomenutu džamiju u Konjicu. Prilikom bombardovanja Konjica u II svjetskom ratu džamija je jače oštećena, a naročito trijem kojom prilikom je oštećena i ploča s ovim natpisom tako da su izvjesni dijelovi teksta oštećeni i usljed toga postali nečitljivi. Natpis je, međutim, u svoju Zbirku uvrstio Muhamed Enveri Kadić,⁶ pa smo tako u mogućnosti da u cijelosti donesemo tekst natpisa.

Podloga i tekst natpisa više puta su prebojavani. Pismo krupan dželi-nesh. Slova izbočena.

Tekst natpisa na osnovu originala i Kadićeva prepisa glasi:

⁵ Napominjemo da je s jedne strane nadgrobnog spomenika Fadile isklesan sasvim sitno još jedan stih, koji usljed plitkoće klesanja i dje-

lovanja atmosferskih nepogoda nismo mogli dešifrovati.

⁶ Sv. IV, str. 121 u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

رضاء حقہ مال و جائلہ طالب محمد بيك تمام ايدوب بو خيرين اولو بر راغي خيرك
دعا ايدوب كر كده ملكلر جمله صاحب خير، ديديلر اشكه تاريخن اوله مقبول بو خيرك

Prevod:

»Mehmed-beg tražeći Božje zadovoljstvo,

Nije žalio truda ni imetka i podigao je ovo veliko djelo

Zato se za dobrotvora pomoliše (dovu učiniše) svi anđeli nebeski,

I rekoše (džamiji) kronogram: Neka je (kod Boga) primljeno ovo dobro djelo.«

Godina u ovom natpisu izražena je u ebdžed-sistemu u riječima »اوله مقبول بو خيرك«. Brojčana vrijednost slova spomenutih riječi iznosi 1058, kako to vidimo iz sljedećeg zbira: و = 1 + 1 = 2
خ = 4 + 2 = 6
ب = 100 + 2 = 102
ق = 40 + 5 = 45
م = 60 + 2 = 62
ل = 18 + 2 = 20
ي = 10 + 20 = 30
ك = 20 = 20
1058. (počinje 27. I 1648 — 14. I 1649).

S obzirom da nam se sačuvala zakladnica iz koje saznajemo da je ova džamija podignuta 1579. g., može se utvrditi da se ovaj natpis odnosi na njezinu opravku, koja je bila većih razmjera, o čemu nam svjedoči ovaj natpis. Vjerovatno je prva džamija koju je sagradio carski čauš (Hodaverdi-čauš) Mehmed, koji je po predanju bio rodom iz Konjica, izgorjela ili na neki drugi način porušena, pa ju je ponovo sagradio Mehmed-beg 1648/49. godine.

Mehmed-čauševa džamija nalazi se uz lijevu obalu Neretve u Konjicu, kojih 150 koraka uzvodno od starog kamenog mosta. Džamija je pod kupolom i ima, prema tome, kvadratnu osnovu (8,20 m stranica), a debljina zidova joj iznosi 80 cm. Ova džamija nazvana je Tekijskom otuda što je uz džamiju ranije postojala tekija.

21.

1060 = 1650.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU HADŽI-MAHMUDA U SARAJEVU

U groblju uz Hadži-Sinanovu tekiju u Sarajevu nalazi se nadgrobni spomenik na kome je isklesan ovaj natpis. Oba nišana na grobu Hadži-Mahmudovu iste su visine (1 m) i oblika (osmorokutni sa piramidalnim završecima). Na uzglavnom nišanu pokojnika isklesan je natpis u stihovima na turskom jeziku. Pismo veoma lijep i dosta sitan nestalik. Slova izbočena. Prostor u poljima u kojima je smješten ovaj natpis ukrašen je vegetabilnim ornamentima i rozetama.

Natpis nije objavljen, a njegov tekst glasi:

سنة ١٠٦٠

حاجی محمود اولکه احیا ایلدی   آستان مولوی بی بدل
ایشیدوب هاتف دیدی تاریخنی   اولدی دارالاسخیاء اگامجل

Prevod:

»Godina 1060.

Hadži Mahmud je oživio (obnovio)

Jedinstvenu mevlevijsku tekiju.

Kada je neviđeni glas čuo za njegovu (dobrotvorovu) smrt

Izreče mu kronogram:

Neka mu je stalno boravište kuća darežljivaca.«

Godina hadži-Mahmudove smrti označena je i brojkama na početku natpisa, a sadržana je i u riječima zadnjeg polustiha natpisa, kao što to vidimo iz sljedećeg zbira: $3 \text{ ل} = 6 + 3$ و $= 8 + 3$ ا $= 8 + 2$ د $= 90 + 2$ ی $= 20 + 2$ س $= 60 + 2$ ر $= 200 + 2$ خ $= 600 + 2$ م $= 40 + 2$ ح $= 8 = 1060$. (počinje 4. I — 24. XII 1650).

U ovom natpisu se ističe da je pokojni hadži Mahmud obnovio mevlevijsku tekiju, a iz dokumenata u jednom sarajevskom sidžilu saznajemo da se to odnosi na Isa-begovu tekiju na Bendbaši u Sarajevu.⁷

⁷ Sidžil...

22.

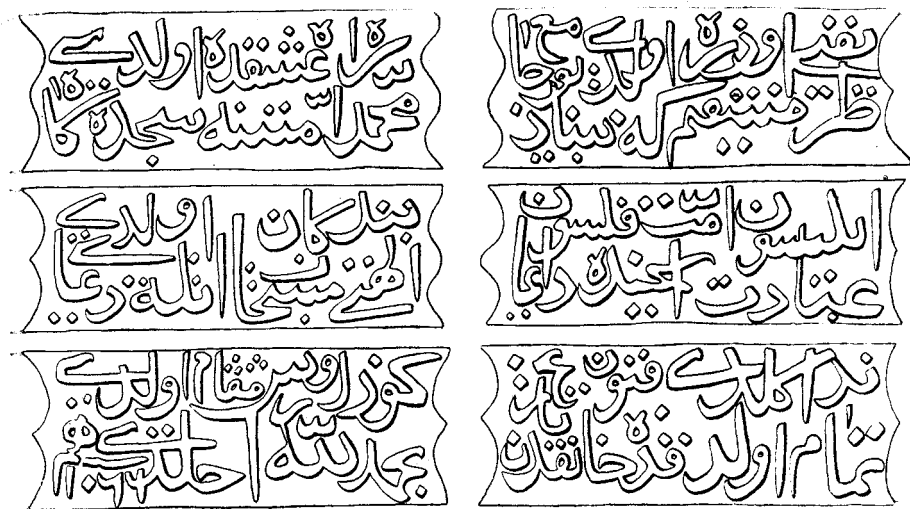
1061 = 1650/51

NATPIS NA LAKIŠIĆA DŽAMIJI U MOSTARU

Na kamenoj ploči veličine 45 × 65 cm uzidanoj nad glavnim ulazom u Lakišića džamiji u Mostaru isklesan je ovaj natpis.

Natpis je pisan običnim neshom u šest redaka gdje su po dva reda odijeljena debljim linijama. Slova izbočena.

Tekst natpisa glasi:

طريقي مستقيم ازره كه اولدي بنياد بو جامع
 محمد امته راه عشقه سجده كاه اولدي
 عبادت ايلسون امت ايچنده قلسون دائما
 الهى بند كان مستجاب ايله اولدى دعای
 تمام اولد قده خاتندن⁸ ندا كلدى فنون تاريخ
 بحمد الله اچلدي هم كوزل و روشن مقام اولدى

سنه ۱۰۶۱

Prevod:

»Ova džamija podignuta je na Božjem putu (Sirati mustekim)

⁸ Mjesto خاتندن kako je to pogrešno u originalu natpisa napisano treba هاتندن

I na putu ljubavi postala je za sljedbenike Muhamedove mjestom gdje se ničice pada.

Neka se u njoj vječno mole i klanjaju vjernici.

Bože, neka se u njoj uslišavaju molbe robova koji se mole.

Kada je dovršena njezina gradnja, od nevidenog glasa je stigao ovakav raznovrsni (funun) kronogram:

Hvala Bogu otvori se i postade lijepo i svijetlo ovo mjesto.

Godina 1061.«

Ovu džamiju je sagradio Hadži Ahmed-beg Lakišić i za njeno održavanje zavještao 200.000 akči, dvije mlinice i više dućana u Priječkoj čaršiji u Mostaru. O ovom uvakufljenju postoji i posebna zakladnica datirana početkom mjeseca redžeba 1081 (14—23 XII. 1669).⁹

23.

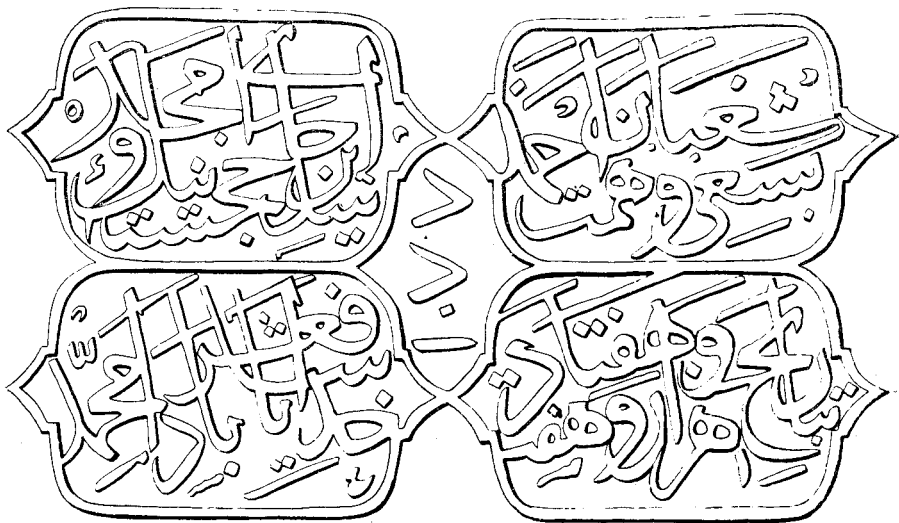
1077 = 1666/67

NATPIS NAD ULAZOM U ŠABAN-AHMEDOVU (ČARŠIJSKU) DŽAMIJU
U FOJNICI

Ovaj natpis u stihovima na perzijskom jeziku isklesan je na kamenoj ploči, veličine 55 × 35 cm, uzidanoj nad glavnim ulazom u džamiju.

Ovaj natpis je ispisan u četiri elipsasta polja. Pismo dželi-nesh dosta teško čitljivo, slova izbočena. Tekst mjestimično vokaliziran.

Natpis koji dosada nije objavljen glasi:

⁹ Original vakufname u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

بَسْعَى وَ هَمَّتْ شَعْبَانَ أَحْمَدَا
 این جای شد حَجَسْتَه نِيك و اِحْمَدَا
 بتاریخ هزار و هفتاد و هَمَّتْ
 خدایا شافِعش بآدا مُحَمَّدَا

۱۰۶۷

Prevod:

Trudom i zalaganjem Šaban-Ahmeda
 Postade ovo mjesto lijepim i odabranim,
 U godini hiljadu i sedamdest i sedmoj.
 Bože za dobrotvora neka se zauzme Muhamed.

1077.«

Na izvjesnim slovima u originalu ovoga natpisa nedostaju dijakritički znaci usljed čega se pojedine riječi mogu različito čitati, što svakako utiče na značenje pojedinih takvih riječi. Tako, na primjer, u drugoj polovini prvog stiha druga riječ je napisana ovako: سد, koja znači tvrđava. Ova riječ nam u ovom slučaju ne odgovara. Ali, kada na prvo slovo te riječi stavimo dijakritičke znake (tri tačke), dobićemo glagolski oblik — pasiv prezenta trećeg lica glagola شدن a to značenje nam upravo ovdje i odgovara. Isto tako riječ شافِعش napisana je bez tri tačke na prvom slovu, a napisana kao سافِعش nema značenja u arapskom jeziku. Zato smo pri prepisu natpisa na svim mjestima stavili potrebne dijakritičke znakove.

Iz ovog natpisa vidimo da je ovu džamiju podigao Šaban Ahmed hidž. 1077 (počinje 4. VII 1666 — 22. VI 1667. god. po n. e.). S obzirom da se Šaban Ahmedova džamija nalazi u čaršiji, to je među mještanima poznata kao Čaršijska džamija. Ovo je dosta prostrana džamija sa lijepom kamenom munarom.

U groblju uz ovu džamiju sahranjeno je, pored ostalih, i nekoliko imama ove džamije, kao i drugih učenih ljudi.

24.

1081 = 1670/71.

NATPIS NA NADGROBNOM SPOMENIKU MUFETIŠA MUHAMED-PAŠE
 U LIVNU

U dvorištu Muhamed-spahijine (Perkuše) džamije u Livnu nalazi se nadgrobni spomenik Mufetiša sa ovim natpisom. Na uzglavnom nišanu ovoga paše ima turban sličan na nišanima vezira i paša. Nadgrobni spomenik je oštećen, a na njemu je isklesan sljedeći natpis u prozi na turskom jeziku:

مرحوم مفتیش محمد پاشا روحیچون الفاتحه

فی سنه احدی وثمانین و الف

۱۰۸۱

Prevod:

»Pokojni Muhamed-paša Mufetiš. Za njegovu dušu (prouči) Fatihu. Godine hiljadu osamdeset i prve, 1081.«

Mufetiš Muhamed-paša bio je namjesnik u Bosni 1670. godine i na tom položaju ga je te godine i smrt zatekla. O njemu vidi opširnije u Bašagića, Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1900, str. 77.

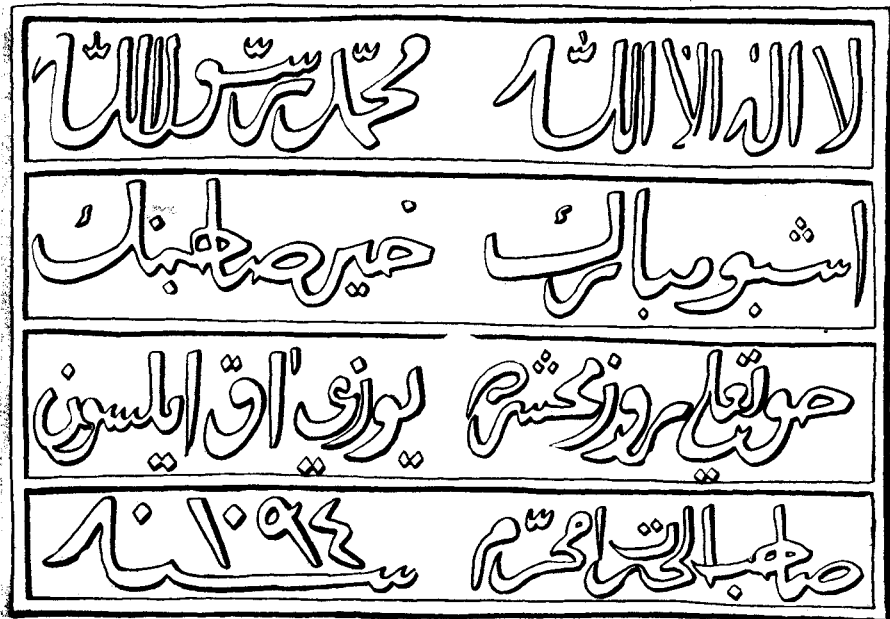
25.

1094 = 1682/83.

NATPIS NAD ULAZOM U MUHAREMOVU (PAVLOVSKU) DŽAMIJU
U FOJNICI

Na kamenoj ploči veličine 35 × 25 cm isklesan je ovaj natpis na turskom jeziku; ta ploča se i danas nalazi iznad ulaza u ovu džamiju. Pismo neispisan i neujednačen nesh. Slova izbočena.

Tekst natpisa koji nije dosada objavljen glasi:

لا اله الا الله   محمد رسول الله
 اشبو مبارك   خير صاحبك
 حق تعالى روز محشرده   يوزى اق ايلسون
 صاحب الخيرات محرم   سنه ١٠٩٤

Prevod:

»Bog je jedan, a Muhamed njegov poslanik
 Neka Istiniti na dan proživljenja učini
 Svijetlim lice ovog blagoslovenog dobrotvora,
 Dobrotvor je Muharem.

Godina 1094.«

Muhareмова ili kako je mještani nazivaju Pavlovska džamija je manjih dimenzija. Sagrađena je od drveta i ćerpiča i ima drvenu munaru.

26.

1110 = 1698/99.

KRONOGRAM O OPRAVCI JAHJA-PAŠINE (ČURČIĆA) DŽAMIJE
 U SARAJEVU

Ovaj natpis u stihovima na turskom jeziku nalazi se u Zbirci Kadića Muhamed Enveriije.¹⁰ Nije nam poznato da li se kada ovaj natpis nalazio na spomenutoj džamiji.

Natpis glasi:

منع الاحسان فخر الماجدين	صاحب الخيرات محمود الحاصل
نيتن قيلدي خدا خيره قرين	معدن جود و كرم صالح اغا
ياپدي بر رشك آور خلدبرين	اخلص ما لندن افراز ايليوب
جامع شيرين و جاي مؤمنين	بو يله طرز اوزره طرح اولمش دكل
بو يله بر روحاني روح المؤمنين	بر مقام ايچنده اصلا بو لميه
هر مرادين ويره عقباده معين	باد اوله تا حشره دك خيري ازك
جانيله صبح و مساده داخلين	صاحب شاد ايليوب ايتسون دعا
جامع خوب و مقام قائمين	و صف ايدوب هاتف دلدي تاريخي

۱۱۱۰

¹⁰ Sv. V, str. 44—45.

Prevod:

»Dobrotvor plemenitih osobina,
 Koji je stjecište dobrote, ponos proslavljenih,
 Izvor darežljivosti i plemenitosti, Salih-aga,
 Odlučio je dobrim djelima približiti se Bogu,
 Iz svog čistog imetka
 Sagradio je građevinu na kojoj mu zavidi i visoki vječni svijet.
 Ovako ugodna džamija, mjesto za vjernike
 Zaista se ne može nigdje naći
 Neka se ovo njegovo dobro djelo spominje do sudnjeg dana
 I svaku dobrotvorovu želju neka Bog usliša
 Neka dobrotvor bude radostan sa molitvom (dua)
 koju mu svakog jutra i večeri upućuju posjetioci (džamije)
 Glas neviđenog opisujući (džamiju) izreče joj kronogram:
 Ovo je lijepa džamija i mjesto za one koji obavljaju molitvu.

Godina 1110.«

Godina opravke džamije sadržana je u riječima: جامع خوب و مقام
 فائمين, čija brojčana vrijednost nam daje 1110. hidžretsku godinu,
 kako to vidimo i iz sljedećeg zbira: ج = 3 + 3 ا = 3 + 3 م = 120 +
 ح = 70 + خ = 600 + 2 و = 12 + ب = 2 + 2 ق = 200 + ي = 10 +
 ن = 50 = 1110.

Ovu džamiju je prvobitno sagradio bosanski namjesnik Jahja-paša 1493. godine. Prilikom navale Princa Evgena na Sarajevo 1697. godine džamija je izgorjela, pa ju je do godinu dana obnovio Salih-aga Čurčić. Po ovom Čurčiću dobila je mahala ove džamije naziv Čurčića mahala.

Džamija je u osnovici pravokutnik sa unutrašnjim prostorom 10,80 × 10,50 m i ima kamenu munaru.

Uz ovu džamiju sa sve četiri strane nalazi se prostrano groblje sa preko 150 pari nišana raznih oblika i formi od kojih većina imaju natpise. Najstariji datirani spomenik je upravo onaj Salih-age Čurčića, koji je umro 1150 (1737) godine.¹¹ Iz natpisa na drugim nišanima saznajemo da su ovdje sahranjeni brojni članovi porodice Čurčića, zatim članovi porodica nastanjenih u ovoj mahali. Između ostalih ovdje se nalaze i grobovi trojice sarajevskih kaligrafa.

¹¹ Hadži Salih-aga Čurčić, sin Mustafe bio je stanovnik Jahja-pašine mahale, i ovdje se naselio iz Livna. Prvi put se u Sarajevu javlja 1696. g. u vezi sa kupovinom kuće u Jahja-pašinoj mahali. Salih-aga je bio ugledni sarajevski prvak. U Husrev-begovoj biblioteci nalaze se dvije bujruđije koje je Numan-paša Čuprić 1714. g. u vezi sa vojnom na Crnu Goru. Ove bujruđije je objavio Nedim Filipović u Ka-

lendaru Gajret 1941. g., str. 203—226 i u tom radu se opširnije govori o ovom Salih-agi. Kako smo vidjeli, Hadži Salih-aga je umro 1150 (1737) i sahranjen je u dvorištu Jahja-pašine džamije. Njegov uzglavni nišan ima oblik nišana koji se stavljaju na grobove paša i vezira.

ZUSAMMENFASSUNG

TÜRKISCHE INSCRIFTEN AUS DEM XVII. JAHRHUNDERT
IN EINIGEN ORTEN BOSNIENS UND DER HERZEGOWINA

Es wurden in den Beiträgen bis jetzt schon dreimal türkische Inschriften aus dem XVI. Jahrhundert in Bosnien und der Herzegowina veröffentlicht (Heft II, 1951, Seite 95—114; Heft III—IV, 1953, Seite 455—484 und Heft VIII—IX, 1958, Seite 181—191). Diesmal bringen wir in einer chronologischen Reihenfolge folgende 26 Inschriften aus dem XVII. Jahrhundert.

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Hasan, Sohn des Hadži-Sinan aus Sarajevo, aus dem Jahre 1015 (1606).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Musli-Beg, Sohn des Ahmed aus Sarajevo, aus dem Jahre 1015 (1605).

Zwei Inschriften an der Handari-Moschee in Prusac, aus dem Jahre 1028 (1617).

Inschrift auf dem Grabdenkmal der Sakine, Tochter des Hadži-Mahmut aus Sarajevo, aus dem Jahre 1028 (1618/19).

Chronogramm vom Strassenbau bei Prozor, aus dem Jahre 1028 (1618/19).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Zekerija-Čelebija aus Sarajevo, aus dem Jahre 1032 (1623).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Osman-Čelebija aus Sarajevo, aus dem Jahre 1032 (1623).

Inschrift auf der Ibrahim(Junuz-čauš)-Moschee in Konjic, aus dem Jahre 1033 (1623/24).

Inschrift an der Ibrahim-Aga (Šarić)-Moschee in Mostar, aus dem Jahre 1033 (1623/24).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Alija, Osmans Sohn aus Sarajevo, aus dem Jahre 1034 (1625).

Inschrift auf dem Grabdenkmal der Ajiša, Tochter des Husein-Beg aus Čajniče, aus dem Jahre 1038 (1628/29).

Inschrift über dem Bau der Kamilija-Moschee in Gornji Vakuf, aus dem Jahre 1039 (1629/30).

Inschrift auf dem Grabdenkmal der Razija, Tochter des Osman-Efendi aus Sarajevo, aus dem Jahre 1040 (1630).

Inschrift auf dem Grabdenkmal der Emetulah (Umija?), Tochter des Mahmut-Efendi aus Sarajevo, aus dem Jahre 1040 (1630).

Inschrift an der Dev-Sulejman-Moschee in Foča, aus dem Jahre 1043 (1633/4).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Hadži-Sinani-Aga aus Sarajevo, aus dem Jahre 1040 (1639/40).

Inschrift auf dem Grabdenkmal der Fadila, Tochter des Muhamed-Efendi aus Sarajevo, aus dem Jahr 1053 (1643).

Inschrift über dem Eingang in die Mehmed-Čauš (Tekija)-Moschee in Konjic, aus dem Jahre 1058 (1648).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Hadži-Murat aus Sarajevo, aus dem Jahre 1050 (1650).

Inschrift an der Lakišić-Moschee in Mostar, aus dem Jahre 1061 (1650/51).

Inschrift über dem Eingang in die Šaban-Ahmed(čaršija)-Moschee in Fojnica, aus dem Jahre 1077 (1666/67).

Inschrift auf dem Grabdenkmal des Mufetiš-Muhamed-Pascha aus Livno, aus dem Jahre 1081 (1670/71).

Inschrift über dem Eingang in die Muharem(Pavlovska)-Moschee in Fojnica, aus dem Jahre 1094 (1682/83).

Inschrift über die Reparatur der Jahja-Pascha-Moschee in Sarajevo, aus dem Jahre 1110 (1698/99).